O NOUĂ RUBRICĂ A „STUDIILOR CLASICE"

Prin deschiderea unei rubrici permanente dedicate problemelor învăţămîntului, revista noastră nu răspunde numai dorinţei, de mai multă vreme exprimate, a numeroşi cititori, dar speră să contribuie la precizarea unor poziţii şi la definirea mai clară a unor opţiuni în dezbaterea, de o stringentă şi uneori dramatică actualitate, privind locul culturii clasice, în general, şi al limbii latine, în particular, în învăţămînt.

Convingerea noastră asupra rolului esenţial al învăţămîntului clasic în educarea şi în formarea profesională a tineretului epocii şi societăţii noastre este pe cît de fermă, pe atît de raţională; ataşamentul afectiv pentru civilizaţia antică şi pentru tradiţia care a perpetuat-o nu ne umbreşte luciditatea şi nu ne limitează orizontul, dimpotrivă. Dar a fi convinşi noi înşine de utilitatea actuală a studiilor clasice (care nu se mărginesc la rolul unor discipline istorice, deşi nu socotim acest din urmă epitet drept infamant) nu este suficient. Pe de o parte, argumentarea noastră trebuie difuzată cît mai larg. Pe de altă parte, trebuie să supunem şi convingerile noastre unui permanent examen critic. În momentul în care progresele şi diversificarea ştiinţelor îşi găsesc cuvenita reflectare în învăţămîntul de toate gradele, nu vom ajunge la rezultatele sperate, dacă vom continua să ne menţinem pe poziţii depăşite sau vom milita pentru idealuri educative ale unor epoci de mult apuse. Fixîndu-ne scopuri nejustificate în teorie şi nerealizabile în practică, aruncăm discreditul asupra ansamblului eforturilor noastre. Este de aceea necesar, în prealabil, să putem răspunde cu claritate la întrebările:

(1) Cine trebuie să înveţe limbile clasice? (fiindcă nu mai poate fi vorba de generalizarea lor la întreaga populaţie şcolară a ţării).

(2) Ce trebuie să se înveţe? (fiindcă volumul şi natura cunoştinţelor trebuie precizate în raport cu scopul, diversificat, al învăţămîntului, iar numărul de ani şi de ore trebuie să corespundă fiecărui tip de liceu în parte).

(3) Cum trebuie să se înveţe? (fiindcă cu metode învechite, care au dus nu rareori la compromiterea disciplinelor înseşi, nu pot fi atinse scopurile propuse).

Sperăm că paginile „Studiilor clasice" vor izbuti să aducă precizări utile în vederea formulării răspunsurilor la aceste întrebări.

În numărul de faţă publicăm preambulul general şi capitolele dedicate învăţămîntului liceal dintr-un proiect alcătuit în cadrul Comisiei pentru învăţămîntul clasic instituite de Ministerul Educaţiei şi Învăţămîntului. Proiectul a fost discutat în cadrul filialelor Societăţii de studii clasice şi în diferite cercuri pedagogice.

COMITETUL DE REDACŢIE

PROIECT

AL UNUI SISTEM UNITAR PENTRU ÎNVĂŢĂMÎNTUL LIMBII ŞI LITERATURII LATINE

I. Sistemul de şcolarizare a limbii şi literaturii latine

Limba şi literatura latină se predau[1] în următoarele tipuri de şcoli secundare şi instituţii de învăţămînt superior.

---

[1] Lista de mai jos are în vedere situaţia p r o p u s ă de noi; în sistemul actual o parte din aceste unităţi de învăţămînt comportă studiul limbii latine, altele nu.

A. Învăţămîntul liceal[2]

1. Liceu teoretic, clasa IX (anul I) comună.
2. Liceu teoretic, secţia umanistă, clasele X– XII (anii II–IV).
3. Liceu clasic de specialitate.
4. Licee de specialitate cu profil artistic şi biologic.

B. Învăţămîntul superior.

1. Secţia clasică a facultăţilor de tip filologic.
2. Secţiile proiectate „latină – limbi moderne" ale aceloraşi facultăţi.
3. Secţiile „română – latină", „istorie–latină" ale aceloraşi facultăţi.
4. A doua materie de specializare (prin opţiune) la secţiile de limbi moderne ale aceloraşi facultăţi.
5. Materie secundară (auxiliară) la următoarele facultăţi (specialităţi) :
   a. Limbi şi literaturi moderne (româna, limbi romanice, germanice, slave, orientale).
   b. Istoria.
   c. Dreptul.
   d. Filozofia.
   e. Biologia.
   f. Medicina, medicina veterinară, farmacia.
   g. Muzicologia.

Învăţămîntul limbii latine în fiecare din aceste tipuri are, pe lîngă scopul general expus mai jos, scopuri specifice care determină atît natura cît şi volumul cunoştinţelor predate.

II. Scopurile generale ale învăţămîntului limbii şi literaturii latine

A. *Locul limbii (şi culturii) latine în cultura contemporană şi rolul ei în formaţia omului modern*

1. Cultura modernă (literatura, filozofia, logica, ştiinţele filologice, artele plastice, dar şi numeroase ştiinţe ale naturii) reprezintă continuarea neîntreruptă a culturii antichităţii greco-romane transmise lumii moderne prin filieră latină. Înţelegerea elementelor culturii moderne este aşadar favorizată, dacă nu condiţionată, de familiarizarea cu sursele ei îndepărtate. Nu este vorba însă de un interes pur istoric, care, singur, ar justifica numai parţial generalizarea învăţămîntului clasic, ci de un contact permanent al culturii moderne cu sursele ei, manifestat atît prin perpetuarea unor teme şi tehnici în arta literară sau în cea plastică, cît şi prin reluarea din ce în ce mai frecventă în diferite discipline ştiinţifice moderne ale unor idei şi metode antice. În fizică, de exemplu, numeroase teorii moderne reiau raţionamente antice [3]; întreaga logică modernă se sprijină pe silogistica aristotelică iar teoria modernă a literaturii regăseşte în sursele retoricii greco-romane şi actualizează rigoarea metodologică a analizelor. La acestea se adaugă faptul, esenţial, că vehicularea ideilor în toate domeniile ştiinţei se face aproape exclusiv cu ajutorul terminologiei internaţionale greco-latine (termenii greceşti fiind folosiţi în forma lor latinizată).

2. Din considerentele expuse mai sus şi din altele, specifice procesului de învăţămînt liceal, decurg cîteva consecinţe care fac studiul limbii latine indispensabil elevilor de liceu şi care orientează alcătuirea sistemului de studiu.

a. Asimilarea de către elevi a lexicului latin contribuie la înţelegerea şi folosirea corectă a cuvintelor româneşti de origine latină cultă, favorizînd astfel exprimarea corectă, variată şi îngrijită a profesioniştilor celor mai variate îndeletniciri.

---

[2] Comisia socoteşte necesară şi includerea unor noţiuni elementare de gramatică şi lexic latin în cadrul orelor de limba română din ultimul an (VIII) al şcolii de cultură generală. Într-un proiect anterior, Comisia propusese generalizarea învăţămîntului limbii latine la clasa a VIII-a, ca introducere la limba română.

[3] W. Heisenberg, *Physik und Philosophie*, menţionat de K. v. Fritz, *The Position of Classical Studies in our Time* (text distribuit participanţilor la Adunarea Generală F.I.E.C., august 1972) p. 3

Trebuie observat că nu numai cunoştinţele de limbă română beneficiază de această îmbogăţire a vocabularului elevilor, ci şi limbile moderne, romanice şi neromanice, predate în şcoală, deoarece toate cuprind un număr foarte important de cuvinte de origine latină cultă (în primul rînd franceza, engleza, italiana, spaniola, în al doilea rînd germana şi rusa ; în acestea din urmă o parte din împrumuturile din latină au aspectul unor traduceri, ,,calchieri'', ale originalului latin).

Pentru înţelegerea şi asimilarea lexicului românesc şi al limbilor romanice, comparaţia cu originalele latine aduce elementele necesare stabilirii raporturilor dintre limba română şi limba romanică modernă din planul de învăţămînt ; în felul acesta fixarea în memorie a lexicului limbii moderne dobîndeşte o latură raţională, înlocuind memorarea mai mult sau mai puţin mecanică.

b. Asimilarea gramaticii latine contribuie la o mai aprofundată şi mai uşoară asimilare a gramaticii române, deoarece pe de o parte structura gramaticală a limbii române nu este altceva decît forma evoluată a celei latine şi, pe de altă parte, descrierea gramaticală a limbii române se face în cea mai largă măsură cu ajutorul categoriilor gramaticii latine. În acelaşi fel, latina uşurează considerabil învăţarea limbilor moderne ; e de amintit aici că şi limbile neromanice, de tipul germanei, a cărei istorie s-a desfăşurat sub influenţa limbii latine, au împrumutat de la aceasta numeroase elemente de sintaxă (construcţiile sintactice ale germanei literare, de exemplu, s-au constituit după modele latine).

c. Dificultăţile pe care elevul le întîmpină în înţelegerea, "descifrarea" unui text latin îi servesc la formarea deprinderilor de a raţiona ştiinţific, de a-şi însuşi mecanismul analizei, util şi în alte discipline. Analiza gramaticală, subordonată scopului înţelegerii conţinutului, poate apărea elevilor mai interesantă prin însăşi utilitatea ei imediată, decît analizele privite ca scop în sine. În felul acesta se pot dezvolta preocupările şi competenţa elevilor pentru înţelegerea abstracţiunilor ştiinţifice.

d. Noţiunile de literatură latină (opere şi genuri literare), de antichităţi, mitologie etc. sînt auxiliare indispensabile pentru înţelegerea literaturilor moderne. Ele contribuie de asemenea la fixarea cadrului noţiunilor de teorie literară şi de literatură comparată.

B. *Importanţa specială a învăţămîntului limbii latine în România*

1. Conştiinţa originii romane a limbii şi poporului român sînt cel mai clar ilustrate prin limbă. Cucerirea Daciei de către Traian nu este decît cauza determinantă a romanizării provinciei (alte regiuni ale imperiului, încă de mult cucerite şi mai multă vreme menţinute sub stăpînire romană — Africa (de nord), de exemplu — n-au păstrat decît amintirile istorice şi arheologice ale cuceririi) ; menţinerea limbii latine în provincie este rezultatul de durată al cuceririi şi arată persistenţa neîntreruptă, eroică adesea, avînd de luptat împotriva unor împrejurări istorice defavorabile, a populaţiei romanizate. Cunoaşterea limbii latine face evident pentru elevi caracterul romanic nealterat (influenţele străine în gramatică sînt practic inexistente iar în vocabular reduse ca importanţă) al limbii noastre. Faptul că cele mai importante noţiuni din viaţa de toate zilele sînt denumite pînă azi cu ajutorul unor cuvinte latine demonstrează elevilor şi fixează clar în mintea lor conştiinţa romanităţii noastre.

2. România de azi e situată pe teritoriul a două provincii romane, Dacia şi Scythia Minor ; vestigiile arheologice, epigrafice şi numismatice ale stăpînirii romane se întîlnesc din această pricină pe întreaga suprafaţă a ţării (descoperirile monetare depăşesc limitele provinciilor romane). Cunoaşterea lor, înţelegerea lor, fie şi elementară, este, de aceea, o componentă importantă a educaţiei cetăţeneşti.

3. Legăturile României cu civilizaţia latină a Evului mediu au lăsat de asemenea urme scrise (documente, inscripţii, monezi). Deschiderea accesului către înţelegerea lor ajută de asemenea pe elevi să cunoască trecutul patriei, în ansamblu, dar şi antichităţile locale ale oraşelor sau satelor unde învaţă sau, unde, la terminarea şcolii, îşi desfăşoară activitatea.

4. Trebuie de asemenea scoasă în evidenţă existenţa unei mişcări umaniste româneşti postrenascentistă ai căror reprezentanţi au cunoscut profund cultura antică şi şi-au redactat parţial operele în limba latină (D. Cantemir în primul rînd, dar şi Miron Costin, Stolnicul C. Cantacuzino, ardelenii Ştefan Bergler, Nicolaus Olahus). Şcoala ardeleană în epoca Luminilor este descendenta acestei mişcări umaniste.

C. *Limba latină ca disciplină auxiliară pentru alte ştiinţe*

În afara disciplinelor propriu-zis filologice (lingvistica şi istoria literară) despre care a fost vorba mai sus, cunoaşterea aprofundată a limbii latine ajută la o bună pregătire în diverse discipline ştiinţifice; enumerarea acestora este utilă pentru orientarea profesională a absolvenţilor secţiilor umaniste şi clasice. Nu vom intra în amănuntele argumentării, ci vom face o simplă înşirare, prin forţa lucrurilor, incompletă.

1. Ştiinţe umane şi sociale.

a. Istoria antică, medievală şi modernă (latina asigură accesul la sursele documentare: texte literare, inscripţii, monezi, acte şi documente). Noţiunile de istorie socială, politică şi culturală dobîndite prin lectura textelor latine servesc la clarificarea şi consolidarea cunoştinţelor din disciplinele cu caracter istoric.

b. Filozofia (latina asigură accesul la sursele antice, medievale şi moderne şi este indispensabilă înţelegerii terminologiei).

c. Dreptul (asigură accesul la sursele antice şi medievale; este indispensabilă înţelegerii terminologiei).

2. Ştiinţele naturii şi ştiinţele „exacte". Pentru ansamblul acestor discipline ştiinţifice, cunoaşterea limbii latine este utilă înţelegerii terminologiei, pe de o parte, şi a istoriei disciplinelor, pe de alta (lucrările ştiinţifice din orice domeniu fiind redactate în latineşte pînă în secolul al XIX-lea inclusiv, pe alocuri şi în secolul al XX-lea).

În afară de aceasta, în zoologie şi botanică (morfologia, dar mai ales sistematica), latina este pînă azi limba ştiinţifică internaţională (denumirea genurilor, a speciilor etc.). Într-o situaţie similară se află medicina şi farmacia (denumirea substanţelor, a unor afecţiuni, sintagme ale formulelor receptuare).

III. Orientarea, volumul şi distribuirea cunoştinţelor în învăţămîntul liceal

Grupa A

Liceul teoretic, anul I (comun)

I. *Scopurile* pe care şi le propune învăţămîntul limbii în acest an sînt următoarele:

1. Să servească drept sprijin deplinei înţelegeri a limbii române (şi a limbilor moderne) şi îmbogăţirii exprimării în aceste limbi.
2. Să permită elevului înţelegerea unor texte latine uşoare.
3. Să dea elevului noţiuni minime cu privire la civilizaţia Romei antice.
4. Să acorde elevului posibilitatea alegerii în cunoştinţă de cauză a secţiei pe care o va frecventa în anul al II-lea, sustrăgîndu-l astfel, măcar parţial, unor presiuni din afară.

În această clasă, studiul limbii latine este privit ca o disciplină introductivă şi un auxiliar al întregii educaţii umaniste şi al ansamblului ştiinţelor umane şi constituie un tot unitar şi independent, şi nu un prim an de studiu pentru elevii care vor urma secţia umanistă.

Pentru atingerea acestor scopuri se fixează de la început plafonul cunoştinţelor care urmează a fi asimilate de elevi:

1. În domeniul morfologiei:

a. Primele trei declinări (tipurile banale; celelalte declinări urmează a figura, sub forma de tabele sinoptice, în manuale).

b. Adjectivele cu trei terminaţii.

c. Pronumele personal.

d. Numeralele (cardinale şi ordinale) de la 1 la 10.

e. Următoarele forme active ale verbelor regulate şi ale verbului *esse*: indicativul prezent, imperfect şi perfect, conjunctivul prezent, imperfect şi mai mult ca perfect[4]; dintre formele nominale: participiul prezent şi perfect, infinitivul prezent activ.

Toate celelalte forme întîlnite eventual în texte vor fi explicate pe loc, fără a se cere memorarea lor. În manuale se vor putea da, la sfîrşit, paradigme mai ample.

---

[4] Prevederea expunerii m.m.c.pf. conjunctivului şi nu al indicativului se datorează atît folosirii lui sintactice, cît şi, mai ales, păstrării lui în limba română.

2. În domeniul sintaxei :
a. Principalele valori ale cazurilor.
b. Sensul cîtorva conjuncţii (*ut* şi *cum*).
3. În domeniul lexicului :
Aproximativ 200 de cuvinte, selectate după un dublu criteriu : frecvenţa în texte (pînă în jurul rangului 75, în statisticile care nu includ instrumentele gramaticale[5]) şi posibilitatea raportării la limba română (se va acorda prioritate cuvintelor moştenite în româneşte sau împrumutate de limba română din latina savantă).

4. Pe baza textelor, dar şi prin expuneri libere (cu material ilustrativ din manuale sau din alte surse), se vor oferi elevilor cîteva informaţii asupra realităţilor romane : Roma şi monumentele ei, casa romană, familia romană (rolul sclavilor), mesele şi distracţiile, organizarea politică în timpul republicii şi trecerea la imperiu ; principalii zei, împărţirea zilei, zilele săptămînii. (Se vor putea recomanda elevilor lecturi accesibile : N. Lascu, *Cum trăiau romanii* ; R. Étienne, *Viaţa cotidiană la Pompei*).

II. *Indicaţii metodologice generale*
(de care se va ţine seama şi în alcătuirea manualului).

După o prezentare a scrierii şi pronunţării[6] (în care se va insista mai ales asupra principalei diferenţe faţă de sistemul românesc: existenţa opoziţiei de cantitate în vocalism şi, ca o consecinţă, existenţa silabelor lungi şi scurte), se va trece la lectura interpretată a unor fraze scurte şi uşoare, acordîndu-se chiar din primele lecţii preferinţă unor texte autentice (grupare de maxime, citate din autori) ; se vor putea utiliza, în acest scop, şi texte medievale sau moderne (**nu** latină "vie" contemporană, artificială şi modernizată) : imnuri, maxime, scurte fabule, fragmente poetice (*Carmina Burana*, Archipoeta). Prioritate va fi acordată însă textelor antice, simplificate.

Exerciţiile gramaticale (şi scurtele „conversaţii" latine) vor fi strict subordonate î n ţ e l e g e r i i textelor, neputînd deveni scop al învăţămîntului.

În predarea lexicului se va ţine seama, pe de o parte, de existenţa unor corespondente româneşti (populare şi savante) iar pe de alta de sfere semantice (se vor alcătui, aşadar, lecţii cu termeni referitori la familie[7], la elementele naturii, la părţile corpului etc.). În explicarea corespondenţelor cu limba română se vor despărţi strict termenii populari, moşteniţi (oferindu-se, prin evocarea unor analogii, noţiuni elementare de fonetică istorică română) de cei savanţi (atrăgîndu-se atenţia asupra greşelilor mai frecvente în folosirea acestor cuvinte); se vor obţine de la elevi răspunsuri privind familiile româneşti de cuvinte provenite din familii latineşti de cuvinte.

În predarea gramaticii se va face de asemenea o referire permanentă la limba română (şi la limba modernă din program, dacă e cazul), atrăgîndu-se atenţia asupra păstrării în româneşte a formelor latine şi asupra inovaţiilor limbii române.

Pentru aducerea la îndeplinire a acestui program sînt necesare *două* ore pe săptămînă. Ordonarea expunerilor de gramatică va fi, în linii mari următoarea :

1. Declinarea I.
2. Prezentul verbului *esse*.
3. Declinarea a II-a masculină.
4. Indicativul prezent al conjugării I.
5. Indicativul prezent al conjugării a II-a.
6. Declinarea a II-a neutră.
7. Adjectivele "cu trei terminaţii".
8. Indicativul prezent al conjugării a III-a.
9. Declinarea a III-a în *-i-* ("parisilabică").
10. Indicativul prezent al conjugării a IV-a ; infinitivul prezent activ.

---

[5] O listă orientativă va fi pusă la dispoziţie autorilor de manuale de către Comisie.

[6] Autorul prezentului proiect consideră inutil efortul care ar fi impus elevilor dacă li s-ar cere să pronunţe latina în maniera „ciceroniană". Pronunţarea tradiţională românească oferă două avantaje de care nu se poate face abstracţie : scuteşte pe elev de un efort disproporţionat cu rezultatele şi scoate mai clar în evidenţă apropierea dintre latină şi română. În fond, pronunţarea tradiţională nu se deosebeşte în mod esenţial de cea latină populară de la sfîrşitul antichităţii.

[7] Noţiunile privind realităţile romane se vor putea preda, parţial, cu acest prilej.

11. Declinarea a III-a în consoană („imparisilabică").
12. Pronumele demonstrative *hic, iste* şi *ille.*
13. Indicativul imperfect al verbului *esse.*
14. Indicativul imperfect al verbelor regulate.
15. Numeralele cardinale de la 1 la 10.
16. Indicativul perfect.
17. Pronumele personale *ego* şi *tu*; pronumele *is, ipse.*
18. Recapitularea principalelor valori ale cazurilor.
19. Numeralele ordinale de la 1 la 10.
20. Pronumele personale *nos* şi *uos.*
21. Conjunctivul prezent al verbului *esse.*
22. Conjunctivul prezent al verbelor regulate.
23. Pronumele reflexiv *se*, relativul *qui.*
24. Conjunctivul imperfect.
25. Participiul prezent şi perfect.
26. Conjunctivul mai mult ca perfect.

Înşirarea de mai sus are în vedere ordinea în care asimilarea de către elevi a noţiunilor gramaticale este utilă înţelegerii textelor şi se poate face mai uşor. Nu este vorba aşadar de unităţi de predare („lecţii"); acestea vor fi precizate în momentul fixării definitive a cuantumului de ore. Ordinea poate suferi unele variaţii, în raport cu bucăţile de lectură din manual.

Grupa B

Secţia umanistă a liceelor teoretice
(anii II — IV)

I. *Scopul urmărit*

Spre deosebire de anul I, în care limba latină era considerată ca o introducere la alte discipline (în special la limba şi literatura română), în anii II — IV limba şi literatura constituie un obiect de studiu autonom, fără ca prin aceasta să se omită, în predare, permanenta legătură cu celelalte ştiinţe umane, în special cu limbile moderne, istoria şi filozofia.

La sfîrşitul ciclului, se va obţine:

1. Competenţa lingvistică necesară înţelegerii (= traducerii [8]) unui text latin original, de greutate medie.

2. Asimilarea unor cunoştinţe mai ample de gramatică (morfologia numelui — cele 5 declinări împreună cu adjectivele, pronumele personale, demonstrative şi nehotărîte — a verbului — verbele regulate la ambele diateze, verbul *esse* şi verbele radicale atematice frecvent folosite, *do, sto, eo, uolo, fero*; sintaxa cazurilor şi a principalelor tipuri de propoziţii subordonate).

3. Dobîndirea unor cunoştinţe mai aprofundate şi sistematizate de istorie literară şi de antichităţi romane.

Pentru atingerea acestor scopuri, indiferent de numărul orelor afectate săptămînal, este necesară fixarea unor priorităţi şi renunţarea, în consecinţă, la unele cunoştinţe pe care metodele tradiţionale le socoteau indispensabile. Pornind de la faptul că principalul scop al studiului este posibilitatea lecturii unor texte, întregul proces de învăţămînt va fi orientat în această direcţie, abandonîndu-se metodele sau tipul de cunoştinţe care, sub o formă sau alta, provin din vremea cînd scopul studiului limbii latine era redactarea în latineşte sau practicarea latinei în conversaţie. În linii mari, implicaţiile opţiunii arătate aici sînt următoarele:

1. În domeniul gramaticii, se va acorda importanţă primordială acelor noţiuni care servesc direct înţelegerii textelor.

În consecinţă, în expunerea declinărilor se va porni de la mici fraze din care să rezulte valoarea cazurilor şi nu se va insista asupra înşirării paradigmelor (decît într-o sistematizare ulterioară); în aceeaşi ordine de idei, nu se va discuta clasificarea părţilor propoziţiei, mai ales a complementelor (decît în cazul celor "de loc", care pun probleme importante pentru înţelegerea textelor).

---

[8] Verificarea practică a înţelegerii se va putea face prin metode variate; traducerea e una din acestea, desigur cea mai importantă.

În flexiunea verbală se va renunța cu desăvîrșire la expunerea unor forme extrem de rar întîlnite (imperativ viitor, infinitiv viitor pasiv). Pentru asimilarea sintaxei frazei se va porni de la sensul și regimul principalelor conjuncții, și nu, cel puțin într-o primă fază, de la felul propozițiilor subordonate[9]. În felul acesta memoria elevului nu va fi încărcată cu noțiuni care nu au aplicabilitate imediată în înțelegerea textului și se va evita spectacolul dezolant (pentru ambele părți) oferit de exercițiile de traducere cu ajutorul dicționarului, cînd elevii caută în dicționar, fără prea mari șanse de succes, instrumentele gramaticale cele mai banale.

2. În domeniul lexicului, se va ține seama de asemenea de frecvența cuvintelor. Pornindu-se de la constatarea statistică după care 1000 de cuvinte permit accesul la 80% din textele autorilor „clasici", considerăm suficientă memorarea, în întreg ciclul, a 600—800 cuvinte. Verificarea cunoștințelor de vocabular se va face așadar numai pentru cuvintele frecvente. Se va insista de asemenea asupra valorii sufixelor lexicale, ceea ce permite, pe de o parte, deducerea sensului și fixarea în memorie a unităților lexicale și, pe de altă parte, stabilirea legăturilor cu limba română și cu limbile moderne.

3. În domeniul interpretării și istoriei literare, elevii vor dobîndi, în linii mari, informații privind :

a. Locul în istoria literară și principalele caracteristici ale celor mai importanți scriitori latini ; informațiile vor fi date, în anul II, cu prilejul lecturii unor texte literare autentice, iar în anii III și IV, ca introduceri la lecturile mai ample din operele clasice. Se va renunța la expunerea succesivă a datelor de istorie literară, acestea putînd figura în manuale sub forma unor scurte prezentări sau tabele cronologice (completate de lecturi facultative a unor traduceri) ; va fi folosită și ocazia oferită de discutarea autorilor care formează obiectul lecturilor anilor III și IV, pentru a se schița ambianța politică, culturală și literară a epocii.

b. Interpretarea stilistică și de idei a textelor citite. Nu vor fi omise noțiunile privind principalele genuri literare și figuri de stil. Se vor da informații cu privire la poziția ideologică a unor scriitori (noțiuni de istorie a filozofiei, concepțiile sociale ale autorilor). Toate aceste informații vor fi strict legate de textele interpretate.

c. Noțiuni de versificație : se va insista asupra hexametrului dactilic și distihului elegiac. Se vor explica (fără obligativitatea memorării) senarul iambic (cu ocazia citirii, în anul II, a unor fabule de Phaedrus), strofa safică și alcaică (Horațiu, în anul IV).

Pentru punerea în practică a principiilor expuse mai sus, programul de învățămînt va fi diferențiat, pe ani : anul II va cuprinde bucăți de lectură variate, graduate după criteriul dificultății, care vor servi la asimilarea sistematizată a cunoștințelor gramaticale și la aprofundarea noțiunilor de antichități romane ; anii III și IV vor cuprinde lecturi continue din cîțiva scriitori latini de primă importanță. În alegerea, ordonarea și interpretarea lor se va ține seama de cîteva criterii :

a. Ordinea scriitorilor nu va fi cea cronologică, ci cea a gradului de accesibilitate.

b. Se vor citi fragmente întinse din cîte o singură operă (maximum două) a fiecărui autor (cu eventuala narare de către profesor — și manual — a pasajelor omise).

Scopul acestei restricții este de a se fixa în memoria elevilor un număr limitat de date clare și de a le permite să-și facă o idee precisă despre structura unei opere literare. Includerea în program a unui număr prea mare de autori și, în cadrul acestora, a unor texte prea variate și fără legătură între ele împiedică atingerea scopului propus, fără a oferi, în compensație, un portret literar mai variat, deoarece lectura fracționată dispersează fără utilitate atenția elevilor.

c. Aprecierile de valoare literară, interpretările de conținut, scoaterea în evidență a poziției ideologice a scriitorilor nu vor forma obiectul unor expuneri introductive, ci vor fi deduse din lectura textelor.

d. Problemele de sintaxă (în special de sintaxa frazei), pentru care anii I și II nu oferă timpul necesar, vor fi expuse cu ocazia interpretărilor de texte ; profesorul va recurge, cînd va socoti necesar, la sistematizări recapitulative.

---

[9] O sistematizare a faptelor după criteriul propozițiilor va putea interveni într-o a doua fază.

În vederea eficientei asimilări a cunoştinţelor socotim necesar un cuantum de *trei* ore săptămînale[10]. Pentru studiul intensiv al limbii, e recomandabilă scindarea claselor în două subgrupe.

II. *Conţinutul şi succesiunea cunoştinţelor* predate vor fi în linii mari, următoarele:

Anul II

Alegerea bucăţilor de lectură din manual va fi bazată pe aceleaşi criterii ca în manualul anului I, cu observaţia că se va recurge exclusiv la texte autentice (simplificate, unde e cazul); nu se va renunţa cu desăvîrşire la textele medievale, dar se va da cea mai mare pondere textelor din autori latini antici (se vor putea folosi astfel: fragmente biografice din Cornelius Nepos, legende din Titus Livius, portrete din Sallustius, fragmente narative sau anecdotice din Cicero, epigrame şi poeme epigramatice din Marţial şi Catullus, fragmente din Eutropius sau Iustinus, anecdote din Macrobius, ghicitori din *Antologia latină*, eventual inscripţii etc.); se va putea apela şi la texte umaniste (Erasmus, D. Cantemir etc.). Gruparea lecturilor se va putea face pe centre de interes (viaţa cotidiană, organizarea politică şi juridică, istoria, organizarea militară, mari personalităţi istorice etc.).

În predarea gramaticii se va putea ţine seama de ordinea următoare[11]:

1. Recapitularea declinărilor I — II şi a valorii cazurilor.
2. Recapitularea indicativului prezent şi a infinitivului prezent ale verbului *esse* şi ale conjugărilor regulate.
3. Recapitularea adjectivelor "cu trei terminaţii".
4. Recapitularea indicativului imperfect al verbului *esse* şi al verbelor regulate.
5. Indicativul viitor I al verbului *esse* şi al verbelor regulate.
6. Recapitularea indicativului perfect al verbului *esse* şi a verbelor regulate.
7. "Acuzativul cu infinitivul".
8. Recapitularea declinării a III-a.
9. Adjectivele declinării a III-a.
10. Recapitularea conjunctivului prezent.
11. Conjunctivul imperfect.
12. Recapitularea pronumelor personale şi a pronumelui reflexiv; adjectivul posesiv.
13. Recapitularea participiului prezent şi perfect.
14. "Ablativul absolut".
15. Recapitularea pronumelor demonstrative *hic, ille, iste* şi *ipse*.
16. Pronumele relativ.
17. Indicativul mai mult ca perfect şi viitor II.
18. Pronumele *is* şi *idem*.
19. Numeralele cardinale şi ordinale.
20. Declinarea a IV-a.
21. Supinul.
22. Sinteză privind funcţiile acuzativului.
23. Declinarea a V-a.
24. Conjunctivul perfect şi mai mult ca perfect.
25. Sinteză privind funcţiile conjuncţiei *cum*.
26. Comparaţia adjectivelor şi a adverbelor.
27. Sinteză privind funcţiile ablativului.

---

[10] Sistemul actual de a se forma grupe de elevi voluntari pentru ore suplimentare ni se pare foarte util şi trebuie menţinut. Obiectivul orelor trebuie să-l constituie lecturile de texte literare.

[11] Lista de mai jos reprezintă problemele de gramatică urmînd a face obiectul unor expuneri sistematice. În ordinea pe care o propunem, am ţinut seama de posibilităţile de asimilare a noţiunilor, de frecvenţa apariţiei în texte a formelor şi construcţiilor, de logica succesiunii problemelor precum şi de necesitatea evitării monotoniei (de aici alternanţa nume/verb). Punctele înşirării nu reprezintă „lecţii" (problemele au o extindere inegală) iar ordinea lor poate suferi variaţii, impuse de bucăţile de lectură, a căror ordonare după gradul de dificultate şi după centre de interes ni se pare primordială. Credem de asemenea că orice program de învăţămînt constituie un text normativ cu caracter de cadru general, care nu trebuie să îngrădească libertatea profesorului de a se orienta după necesităţile momentului predării, după interesul pe care-l arată elevii, după receptivitatea lor, şi de a depăşi, cînd e nevoie, cadrul amintit.

28. Recapitularea şi completarea conjugării verbelor radicale atematice *do, sto, fero, eo, uolo.*
29. Pronumele interogativ-nedefinit *quis* (şi cîteva compuse).
30. Sinteză privind funcţiile genitivului.
31. Diateza pasivă; timpurile derivate din tema prezentului.
32. Verbele „deponente".
33. Diateza pasivă; formele compuse.
34. Sinteză privind funcţiile conjuncţiei *ut.*
35. Gerunziul şi gerundivul.
36. Sinteză privind funcţiile dativului.

Anul III

În ultimii doi ani, elevii vor parcurge texte literare din cîţiva mari clasici. Principiile alegerii autorilor au fost expuse mai sus, p. 313, punctele *a.* şi *b.* Paralel cu lecturile, se vor face recapitulări şi sinteze gramaticale (în primul rînd de sintaxă a frazei); acestea vor avea un caracter mai sistematic în primul trimestru al anului, pe baza lecturilor din *Războiul cu galii* de Caesar. Sintezele sintactice vor avea ca obiect:

1. Propoziţiile independente (insistîndu-se, evident, asupra celor cu conjunctivul).
2. Propoziţiile completive.
3. Interogativele indirecte.
4. Propoziţiile subiective şi predicative.
5. Propoziţiile relative.
6. Propoziţiile temporale.
7. Propoziţiile finale.
8. Propoziţiile consecutive.
9. Propoziţiile cauzale.
10. Propoziţiile concesive.
11. Propoziţiile comparative.
12. Folosirea timpurilor conjunctivului în subordonate („concordanţa timpurilor").
13. Periodul ipotetic.
14. Vorbirea indirectă.

Autorii predaţi în acest an vor fi[12]:

1. Caesar, *Războiul cu galii* (bucăţi alese, mai ales din cărţile I, VI şi VII). Lectura se va extinde timp de aproximativ 10 săptămîni.

2. Cicero. Se vor citi extrase din două discursuri (*Catilinara I* sau *De suppliciis* şi *Pro Milone*) şi dintr-un tratat de filozofie uşor accesibil (*De senectute* sau *De amicitia*). Aproximativ 12 săptămîni.

3. Titus Livius (extrase din cartea a XXI-a şi a XXII-a[13]) sau[14] Sallustius (extrase din *Războiul cu Iugurtha*). Aproximativ 5 săptămîni.

4. Ovidiu. Extrase din *Metamorfoze* (propunem ca selecţia să se facă din următoarele texte: introducere, I, 1—4; originea universului şi a omului, I, 5—25, 73—89; erele mitologice, I, 89—150; Legenda lui Phaeton, II, 1—56, 103—128, 178—216; Daedalus şi Icarus, VIII, 183—235; Philemon şi Baucis, VIII, 624—722; extrase din elegiile pontice (*Tristia*, III, 10; V, 10). Aproximativ 5 săptămîni.

Anul IV

Principiile de predare sînt identice cu cele prevăzute pentru anul al III-lea, cu deosebirea că problemele de gramatică vor fi tratate numai în cadrul unor recapitulări şi completări sporadice, determinate de necesităţile înţelegerii textelor.

Autorii predaţi în acest an vor fi:

1. Horatius. Din *Satire* şi *Epistole* se vor putea alege texte din *Sat.* I, 1, I, 9 şi fragmente din *Arta poetică*. Din poemele lirice se va lua în considerare, pentru alegere: I, 1, 4, 7, 9, 11, 14, 22; II, 3, 14; III, 13, 18, 30; IV, 7; *Epod.* 2, 13. Aproximativ 7 săptămîni.

---

[12] Prezentăm aici propuneri cu caracter de indicaţie generală, textele precise urmînd a fi dezbătute într-o primă fază de plenul Comisiei şi definitivate odată cu fixarea structurii manualelor.

[13] Extrase din legendele primei decade vor figura printre lecturile anului al II-lea.

[14] Propunerea finală va fi făcută de plenul Comisiei. Autorul prezentului proiect optează pentru Sallustius, dar nu poate trece cu vederea importanţa în istoria Romei a evenimentelor narate de Titus Livius.

2. Vergiliu. Extrase din *Eneida* (cărţile I, II, IV, VI). Aproximativ 6 săptămîni.

3. Tacit, Extrase din *Anale*. Se vor lua în considerare pentru alegere[15] : I, 1—7, 11—13, 72, 80—81 ; II, 20—22, 82, 88 ; III, 26—28 ; 40,47 ; IV, 5—6, 34—35, 55—56, 62—63 ; XI, 14, 24 ; XIV, 14—16, 42—45, 52, 56 ; XV, 38, 40, 61—63 ; XVI, 21—34. Aproximativ 10 săptămîni.

4. Lucretius. Extrase din *De rerum natura*. Aproximativ 5 săptămîni.

III. *Perspectivele absolvenţilor secţiei umaniste*

Limitîndu-ne la problema continuării studiului în învăţămîntul superior, putem constata că educaţia umanistă a acestor absolvenţi este paralelă cu cea avînd ca obiect ştiinţele naturii. De aceea, absolvenţilor li se deschid perspective pentru a urma atît facultăţile de tip umanist (filologice, istorice, filozofice, juridice), cît şi cele privind ştiinţele naturii (geografia, geologia, biologia, medicina, farmacia, agronomia). Absolvenţii nu vor fi îndreptaţi către facultăţile teoretice de matematică — fizică şi către institutele cu caracter tehnic.

Grupa C

Liceele clasice de specialitate (clasele I — IV)

I. *Scopul urmărit*

Liceul clasic serveşte la recrutarea viitorilor specialişti în toate domeniile ştiinţelor umane, şi nu exclusiv la cea a filologilor clasici. În aceste licee, elevii obţin competenţa „tehnică" (practica limbilor clasice, cunoştinţe de literatură, istorie etc., etc.) necesară specializării lor ulterioare[16].

Nu este vorba aşadar de obţinerea, la sfîrşitul celor patru ani de studii, a unor „filologi clasici" cu pregătire medie, ci a unor tineri multilateral şi armonios formaţi, cărora li se deschide drumul pentru specializarea în ansamblul ştiinţelor umane şi sociale, fără a li se opri accesul nici la ştiinţele naturii. Studiul limbii latine (şi al limbii greceşti) constituind, în acest tip de pregătire, cea mai eficientă bază de pornire şi auxiliarul cu cel mai mare grad de aplicabilitate (vezi mai sus, p. 308—310), este normal ca cele două limbi clasice să aibă ponderea maximă în programele de învăţămînt. Pentru ca liceele clasice să dea rezultatele care se aşteaptă de la ele, sînt necesare cîteva măsuri de organizare prealabile.

1. Recrutarea elevilor porneşte, pentru acest tip de licee, de la dezavantajul că elevii nu au studiat limba latină în clasele anterioare[17] şi deci nu sînt în situaţia de a se înscrie în deplină cunoştinţă a naturii disciplinelor principale şi a dificultăţilor lor. Este, de aceea, indispensabilă o permanentă informare a elevilor (şi a familiilor lor) asupra programelor şi perspectivelor acestor licee şi o recrutare dirijată a celor mai dotaţi elevi pentru studiile de limbă, literatură, istorie etc. Selecţia nu poate fi lăsată exclusiv pe seama examenului de admitere, oricît de bine ar fi organizat, ci trebuie să se bazeze pe cunoaşterea efectivă a aptitudinilor elevilor. Aceasta poate fi obţinută prin consultarea profesorilor, compararea notelor la diversele grupe de discipline, eventual prin folosirea unor teste[18] speciale. Pentru popularizarea liceelor clasice, ca şi pentru culegerea informaţiilor cu privire la dorinţele sau aptitudinile

---

[15] Indicaţiile sînt pur orientative; trebuie evitată prezentarea unilaterală a tipului de evenimente narate, a scriitorului, a metodei sale istorice şi a artei sale literare.

[16] Despre posibilitatea plasării în producţie a absolvenţilor drept "cadre medii", vezi mai jos, p. 316.

[17] Cu excepţia celor cîteva noţiuni elementare propuse de noi pentru includerea în programul de limba română (vezi pag. 304, nota 2). Amintim, cu acest prilej că, încă de la constituirea ei, Comisia a cerut introducerea limbii latine în clasa a VIII-a a şcolilor de cultură generală; propunerea nu a fost luată în consideraţie.

[18] Autorul proiectului de faţă este destul de sceptic în privinţa rezultatelor oferite de utilizarea testelor psihologice; compararea tuturor metodelor, inclusiv a testelor, permite însă obţinerea unui tablou mai clar al aptitudinilor elevului.

elevilor, Ministerul nu va fi redus la mijloacele de care dispune în mod curent pentru asemenea acţiuni, ci va putea apela la serviciile Comisiei pentru învăţămîntul clasic şi la cele ale Societăţii de studii clasice; se va lua în consideraţie şi eventualitatea redactării şi distribuirii unei circulare informative.

Pentru concursul de admitere, propunem ca, în locul matematicii, să figureze în program, alături de limba română şi de istorie, o limbă modernă. De asemenea e util să se fixeze pentru examenul din primăvară, o medie de intrare superioară mediei de trecere, astfel ca locurile să nu se completeze din prima sesiune cu elemente mediocre, şi să se rezerve locuri unor elevi bine pregătiţi care se prezintă la concursul din toamnă.

2. Încadrarea posturilor. Pentru buna funcţionare a liceelor de specialitate este necesară selecţionarea riguroasă a profesorilor, în primul rînd a celor care predau disciplinele fundamentale (latina, greaca, limba română, limbile străine, istoria, filozofia etc.).

Experienţa de pînă acum a dovedit necesitatea reformării sistemului actual de recrutare a corpului didactic. Credem că personalul liceelor de specialitate (cel puţin pentru disciplinele fundamentale) ar trebui scos din nomenclatorul Consiliilor populare şi trecut în cel al Ministerului, care va putea institui concursul pentru ocuparea posturilor. De asemenea, în cadrul subordonării liceelor faţă de facultăţile filologice, s-ar putea lua în consideraţie eventualitatea utilizării, cu titlul experimental, a unor membri ai corpului didactic din învăţămîntul superior (avînd o experienţă didactică de cel puţin 10 ani).

3. Alcătuirea programelor. Cunoştinţele care se predau elevilor la toate disciplinele, mai ales la matematică, fizică sau chimie să fie astfel dozate şi orientate încît să contribuie efectiv la pregătirea elevilor în vederea profesiunii lor viitoare[19]. E, de aceea, de dorit ca la alcătuirea programelor pentru aceste discipline să fie consultată şi Comisia pentru învăţămîntul clasic.

4. Organizare. Dat fiind numărul redus al acestor licee, e necesară o amplasare judicioasă, spre a le da posibilitatea să recruteze, fără dificultăţi prea mari, elevi de pe o arie geografică întinsă.

Considerăm util ca liceele clasice să funcţioneze în centrele universitare, spre a se putea stabili şi menţine legăturile cu învăţămîntul superior şi cu activitatea ştiinţifică. De asemenea, din motivele arătate mai sus, trebuie asigurată găzduirea în internate a elevilor proveniţi din alte localităţi.

În ce priveşte conducerea acestor licee, e util, pentru buna desfăşurare a procesului de învăţămînt, ca directorul (sau cel puţin directorul adjunct) să fie profesor de latină sau de greacă (sau, în orice caz, să aibă ca specialitate una dintre ştiinţele umane).

În cadrul trasat mai sus, care tinde la stabilirea unor structuri organizatorice şi didactice eficiente, studiul limbii latine[20] îşi propune să atingă, la sfîrşitul ciclului, următoarele obiective:

1. Obţinerea competenţei lingvistice necesare în vederea înţelegerii (cu consultarea sporadică a dicţionarului) a autorilor latini antici.

2. Asimilarea aprofundată a gramaticii latine, astfel încît recunoaşterea formelor şi a valorii lor sintactice să nu ceară un efort care să împiedice înţelegerea cursivă a textului.

3. Dobîndirea unor cunoştinţe sistematizate de istorie literară, de istorie şi de antichităţi romane.

Pentru a face realmente posibilă atingerea acestor scopuri (şi în primul rînd înţelegerea textelor), o eşalonare judicioasă a asimilării cunoştinţelor, în funcţie de vîrsta elevilor, de fondul lor aperceptiv şi de opţiunile indispensabile chiar şi în liceele de specialitate, trebuie să stea la baza alcătuirii programului şi a stabilirii metodei de lucru. Nu trebuie pierdută din vedere nici corelaţia dintre studiul limbii latine şi cel al altor discipline din program (greaca şi istoria în primul rînd, dar şi româna sau limbile moderne, pentru care studiul latinei constituie, şi în aceste licee, un auxiliar de primă importanţă).

---

[19] Programul de matematică al secţiilor umaniste şi al acestor licee se află acum în studiul specialiştilor (informaţie de la prof. S. Marcus, membru al Comisiei ministeriale de specialitate).

[20] La cererea Ministerului, Comisia va putea alcătui un plan de predare a limbii greceşti, disciplină de asemenea fundamentală în liceele clasice, în corelaţie cu planul pentru limba latină.

Considerăm, ca şi în cazul secţiei umaniste, drept scop fundamental al studiului dobîndirea de către elev a posibilităţii de a citi texte latine; cunoştinţele de istorie literară, istorie politică, socială şi culturală, etc., rămîn subordonate acestui scop fundamental, cu toată importanţa lor pentru formarea intelectuală a elevilor.

În sprijinul acestei opţiuni (care nu presupune neglijarea domeniilor "subordonate", dimpotrivă) se pot aduce cîteva argumente: (1) învăţarea practică a limbilor străine dă rezultate cu atît mai mulţumitoare cu cît începe mai devreme, în timp ce cunoştinţele de istorie (în sensul larg despre care a fost vorba mai sus) por fi asimilate şi mai tîrziu; (2) accesul direct la texte favorizează fixarea în memorie a noţiunilor de istorie, prin ataşele asociative pe care le creează. În acest context trebuie precizat locul pe care îl ocupă studiul gramaticii. Nefiind vorba de formarea exclusivă, în aceste licee, a unor filologi clasici sau a unor lingvişti, cunoştinţele gramaticale rămîn subordonate scopului fundamental, înţelegerea textelor. De aceea se va insista asupra memorării, încă din primii doi ani, a acelor cunoştinţe care contribuie la recunoaşterea "automată" a funcţiilor fiecărui element al propoziţiei şi frazei (paradigmele declinărilor şi funcţiile cazurilor, conjugările şi valoarea timpurilor şi a modurilor, construcţia şi valoarea prepoziţiilor şi a conjuncţiilor); analizele gramaticale (tradiţionalele despărţiri în propoziţii, în părţi ale propoziţiei) vor fi întreprinse numai cu scopul, declarat de către profesor, de a face posibilă cunoaşterea aprofundată a structurii textelor în vederea facilitării înţelegerii lor corecte. Atît în predarea morfologiei, cît şi a sintaxei se va face o permanentă referire la limba română şi la limbile moderne; în afară de aceasta, se va ţine seama şi de cunoştinţele de limba greacă ale elevilor (se va putea prezenta, sumar, natura raporturilor de înrudire dintre cele două limbi clasice, explicîndu-se astfel asemănările dintre ele). În legătură cu predarea gramaticii, în primii doi ani trebuie pusă şi chestiunea asigurării unei varietăţi indispensabile, a caracterului atractiv, şi deci eficient, al lecţiilor. Avînd în vedere că timpul unei lecţii este extrem de scurt, iar numărul orelor săptămînale relativ ridicat e de examinat posibilitatea consacrării unei ore săptămînale sistematizărilor şi exerciţiilor gramaticale, celelalte urmînd a fi dedicate lecturilor; desigur că aceasta nu trebuie să ducă la o despărţire rigidă dintre cele două compartimente, iar bifurcarea nu poate interveni din primele lecţii.

Cei patru ani de studiu vor fi împărţiţi, ca şi la secţia umanistă, în două grupe: anii I şi II vor avea ca scop primordial învăţarea limbii, pe baza unor texte alese din întreaga literatură latină (făcîndu-se şi aici apel la scrierile medievale şi umaniste [21], predominante rămînînd, mai ales în anul II, texte autentice din scriitorii latini). Se va insista, în alcătuirea manualelor, asupra interesului literar al textelor, manualul anului II fiind în linii mari, o antologie latină, conţinînd fragmente literare scurte şi nefiind supusă constrîngerii cronologice. Anii III şi IV vor fi consacraţi studierii marilor autori clasici.

Principiile alegerii textelor vor fi analoge cu cele folosite pentru secţia umanistă; distribuirea lor va fi însă diferită. În afară de aceasta, în anul IV se va programa o crestomaţie cronologică a scriitorilor latini, care va servi ca bază sistematizării cunoştinţelor de istorie literară. Pentru obţinerea varietăţii, se recomandă, în anii III şi IV, lecturi paralele din autori (un poet şi un prozator), fiecăruia acordîndu-i-se, din totalul orelor săptămînale, un număr precis, la date fixate; în anul IV se poate trece, de la trimestrul II (eventual şi I) la lecturile sistematice din crestomaţie (una sau două ore pe săptămînă).

În vederea atingerii scopurilor expuse mai sus, sînt necesare *5—6 ore pe săptămînă* (şi *3—4 de greacă*).

Pentru ca studiul limbii latine să se desfăşoare intensiv, e necesară *scindarea claselor* în două subgrupe de aproximativ 15—20 elevi.

II. *Conţinutul şi succesiunea cunoştinţelor*

Anii I şi II

Predarea cunoştinţelor de gramatică se va face, în linii mari în aceeaşi ordine ca la secţia umanistă. Se va urmări însă o cunoaştere mai aprofundată şi mai nuanţată a gramaticii şi se vor programa mai frecvent sintezele recapitulative. Sintaxa frazei şi principiile versifica-

---

[21] Sistemul „Cambridge Latin Course" (de care avem cunoştinţă numai indirect) propune şi texte special elaborate, cu un subiect unitar pentru un întreg semestru: viaţa cotidiană a cetăţeanului roman (din Pompei) L. Caecilius Iucundus, a cărui casă este relativ bine conservată şi al cărui bust se află în muzeul din Neapole; cu ajutorul auxiliarelor vizuale (ilustraţii, diapozitive), prin inserarea în textele special compuse a unor texte autentice (afişe electorale, anunţuri pentru vînzări, închirieri, spectacole) se încearcă captarea interesului elevilor şi familiarizarea lor cu viaţa cotidiană şi cu instituţiile romane.

ţiei (hexametrul dactilic şi distihul elegiac) se vor expune în anul II, în trimestrul III. De asemenea, prin gruparea lecturilor pe centre de interes se vor obţine ocazii pentru sinteze, ilustrate cu material didactic, privind civilizaţia şi instituţiile romane.

Anul III

Autorii predaţi în acest an vor fi:

1. Caesar, extrase din *Războiul cu galii*. Aproximativ 6 săptămîni.

După această lectură, care va constitui şi un prilej pentru repetarea gramaticii[22], se va trece la lectura paralelă a textelor în proză cu cele poetice, consacrîndu-se prozei 3—4 ore pe săptămînă şi versurilor 2 ore.

Prozatori:

2. Cicero, extrase din două discursuri (alese dintre: *Catilinara I*, *De signis*, *De suppliciis* şi *Pro Milone*) şi dintr-o operă filozofică (*De senectute*, *De amicitia* sau *Somnium Scipionis*). Aproximativ 16 săptămîni.

3. Sallustius. Extrase din *Războiul cu Iugurtha*. Aproximativ 10 săptămîni.

Poeţi:

4. Ovidiu. Extrase din *Metamorfoze* (vezi mai sus, p. 315) şi din elegiile pontice. Aproximativ 12 săptămîni.

5. Horaţiu. Extrase din *Satire*, *Epistole* şi din *Arta poetică*. Aproximativ 14 săptămîni.

Anul IV

Pe primul trimestru se va continua lectura paralelă (3—4, respectiv 2 ore) a prozatorilor şi a poeţilor; în trimestrele II şi III va interveni şi lectura crestomaţiei, cu expuneri sistematice de istorie literară (2—3 ore de proză, 2 ore versuri, 1—2 ore crestomaţie).

Autorii predaţi vor fi:

Prozatori:

1. Titus Livius. Extrase din cărţile XXI şi XXII. Aproximativ 6 săptămîni.
2. Plinius cel Tînăr. Aproximativ 6 săptămîni.
3. Tacit. Extrase din *Anale*. Aproximativ 17 săptămîni.

Poeţi:

4. Vergilius. Extrase din *Eneida*. Aproximativ 12 săptămîni.
5. Horaţiu. Extrase din poemele lirice (vezi p. 315). Aproximativ 7 săptămîni.
6. Lucreţiu. Aproximativ 10 săptămîni.

Din crestomaţie vor putea face parte[23]:

1. *Plaut*
2. Terenţiu
3. *Catullus*
4. Varro
5. Cicero, scrisori
6. *Vergilius*, Bucolice
7. Tibullus
8. *Propertius*
9. Velleius Paterculus
10. Quintus Curtius
11. *Seneca*
12. *Lucanus*
13. *Petronius*
14. Plinius cel Bătrîn
15. Quintilian
16. *Marţial*

---

[22] Prin alegerea lui Caesar ca prim autor recomandat pentru lectura elevilor, nu am urmat, fără discernămînt, o tradiţie multiseculară. Sîntem conştienţi de dificultăţile acestui prozator artist, pentru care despuierea de podoabe era un punct de doctrină. Dar însuşi acest fapt (Caesar foloseşte numai cuvinte uzuale, totalitatea vocabularului său fiind inferioară cifrei de 3000 unităţi lexicale) oferă cititorului o frază simplă, fără surprize sintactice şi lexicale; în felul acesta, eforturile elevilor nu sînt dispersate de necesitatea rezolvării unor probleme secundare şi se pot concentra asupra înţelegerii structurii frazei latine.

[23] Sînt tipărite cu italice numele autorilor care credem că nu pot lipsi din lecturile elevilor.

17. *Iuvenal*
18. Suetonius
19. Apuleius
20. Augustinus [24]

III. *Perspectivele absolvenților liceelor clasice*

1. Absolvenții pot funcționa în calitate de cadre medii în orice instituții, mai ales în cele cu profil cultural, în primul rînd în biblioteci și muzee sau în domeniul producției și difuzării cărții.

2. Se pot înscrie la cursuri postliceale la următoarele specialități: biblioteconomie, învățămînt artistic, stenodactilografie, arte grafice; de asemenea pot urma școli cu profil biologic, de surori de ocrotire etc.

3. Pentru absolvenții care vor intra în învățămîntul superior se recomandă în primul rînd îndrumarea lor către facultățile de științe umane: filologie, filozofie, istorie, drept. Pregătirea absolvenților neexcluzînd disciplinele biologice, se vor putea obține rezultate bune și prin îndreptarea lor către facultățile de acest tip (biologia, medicina, farmacia, agronomia sau geografia).

Grupa D

Licee de specialitate cu profil artistic și biologic

Cunoștințele lingvistice și de cultură antică sînt în linii mari analoge cu cele ale secțiilor umaniste. În alegerea textelor (și deci în asimilarea lexicului și a frazeologiei) se va acorda un loc însemnat specialității fundamentale a școlii (texte medicale, de științele naturii, texte privind arta etc.). Detaliile vor putea fi stabilite numai în colaborare cu comisiile ministeriale ale specialităților respective [25].

I. Fischer

[24] Manualele ar trebui să cuprindă texte din toți acești autori, alegerea rămînînd la latitudinea profesorului.

[25] Pentru alcătuirea proiectului de față, autorul s-a consultat cu: *Margareta Nasta*, profesoară la liceul clasic din București, membră a Comisiei ministeriale pentru învățămîntul clasic, și *Sebastiana Popescu*, cercetător la sectorul de limbi clasice din Institutul de lingvistică din București, fostă profesoară de liceu.